

**ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТУРИСТОПОТОКА
В ТУРИСТИЧЕСКИЯ МИКРОРАЙОН СЛЪНЧЕВ БРЯГ — НЕСЕБЪР**

Богослов Василев

Икономическата ефективност на туризма е неразделно свързана с процесите, извършващи се в областта на стационарния туристически пазар, и твърде мобилния и динамичен по своя характер турист (явяващ се за стационарния туристически пазар като клиент). Тези два компонента формират икономическата ефективност (стабилност) на туристическата дейност. Те са неразделно диалектически взаимосвързани и зависими, като едната страна е функция на другата и обратно. Правилното определяне ролята на туристическия пазар, на неговите функции и особености има голямо значение за развитието на туризма и за туристическата политика на дадената страна. Предмет на проучване от социално-икономическата география са преди всичко пазарните отношения, които се осъществяват в процеса на стокното обръщение, и нейното териториално разположение в страната на предлагането на туристическия пазар и търсенето на този пазар от страна на туриста (клиента). Туристическият пазар се различава чувствително от стокния за това, че предмет на покупко-продажбата не са само стоки, а и услуги (туристически услуги в най-широк смисъл на понятието). Туристът задоволява своите потребности, като купува и като консумира стоки, предмети, вещи и услуги. Характерно е също така, че голям дял от покупателните фондове на туристите се насочват към покупка на услуги и по-малко на стоки. Като обобщен показател туристическият пазар представлява стационарно предлагане на възобновимите природно-туристически ресурси, стоки за широко потребление и услуги. Като мотив с първостепенно значение по отношение търсенето на туристическия пазар се оказват природно-туристическите ресурси, които не се таксуват пряко, но трябва да влизат в стойността на стоките за широко потребление и услугите, предлагащи се от стационарния туристически пазар. Осъществяването на този сложен процес би следвало да се възложи на съответните държавни организации, които, влизайки в контакт със съответните чужди фирми, гъвкаво да предлагат и регламентират осъществяващите се сложни взаимоотношения, съобразявайки се с международната конюнктура.

Главният активен фактор при реализацията на туристическия пазар е туристическият контингент, неговият качествен и количест-

вен състав, с неговите потребности, проявяващи чувствителна избирателност към предлагането на туристическите ресурси, отговарящи на техните нужди при конкретните обществено определени условия. Туристическите контингенти би трябвало да бъдат предмет на позадълбочено проучване. Често тяхното проявление е стихийно, подаващо се на конюнктурни влияния, които в нередки случаи се оказват решаващи относно тяхното избирателно предпочитание на един или друг туристически пазар. Нерядко върху тяхното проявление оказват съществено влияние и много емоционални, социално-психологически и обществено-политически фактори. Необходимо е да се прилага диференциран подход спрямо различните слоеве и социални групи от международния контингент съобразно с тяхното платежоспособно търсене.

Проучването на туристопотока на туристическия микрорайон Слънчев бряг—Несебър би ни дало известна представа за туристическия контингент. За изясняване проблемите, свързани с нуждите на практиката, са необходими качествени показатели, чрез които могат да се изведат закономерни състояния. Получаването на такава информация става чрез разработката на различни данни, характеризиращи количествено и качествено туристическият контингент по определени методи. Методиката на разработване на туристическите данни се основава на базата на икономикогеографския анализ и математическата статистика. Важна задача на статистическия анализ е да даде количествена и качествена характеристика на проявяващите се връзки и взаимозависимости между процесите и явленията при конкретните условия в пространството и времето. Характерът на зависимостите и задачите на анализа предопределят избора на средствата (методи), с помощта на които тези зависимости се проучват.

Методите на статистическото проучване на осъществяващите се сложни връзки и зависимости между проявяващите се тенденции в изследването на туристопотока могат да бъдат преди всичко корелационно-регресивният анализ, дисперсионният анализ и индексно-факторният анализ. Като най-подходящ за използване при настоящото изследване се явява корелационно-регресивният анализ. Данните, коефициентите и изводите, които се получават, са за минали (изтегли) периоди, но те могат да имат съществено практическо-приложно значение при планирането и прогнозирането на туристопотока в бъдеще. Корелационно-регресивният анализ обхваща съотношенията на признаците в тяхната съвкупност, в рамките на определени аналитични изображения на връзките. Регресивните уравнения изобразяват зависимостта и измененията на средните значения на резултатния признак от един или от няколко признака фактори.

Формално корелационният и регресивният анализ представляват две различни групи методи, които могат да се използват за различни цели: ако корелационните показатели измерват интензивността (теснотата) на връзките, то регресивният анализ дава

формалното описание на връзките във вид на уравнения на регресията. В такъв случай корелационният и регресивният анализ тясно се преплитат един с друг и взаимно допълват разкриващите се празнини при проучването на съответните връзки и зависимости.

При съпоставяне на данни от две паралелни редици, отнасящи се за дейности в даден туристически район, микрорайон или отделен обект, имащи сходни взаимозависими условия за формирането и развитието на туризма (в частност туристопотока), се установяват различни връзки. Тези връзки съществуват между всеки две взаимосвързани дейности и явления, които се намират в определена зависимост помежду си. При анализирането на количествения и качествения състав на туристопотока подобни са отношенията, връзките и взаимозависимостите на дейностите от международния стопански туризъм. Такива са например отношенията и връзките, създаващи се между „реализиран туристопоток първо направление и реализираните туристодни първо направление“, „реализиран туристопоток първо направление и реализиран туристопоток второ направление“, „реализирани туристодни първо направление и реализирани туристодни второ направление“, „реализиран туристопоток второ направление и реализиран валутен стокооборот“, „реализиран туристопоток общо и реализиран стокооборот и оборот общо“ и т. н. Зависимостите между туристическите дейности, явления и фактори, обуславящи развитието на туризма, въпреки голямото разнообразие биват два вида:

а. Функционални: при тях за всяко отделно значение на една от сравняваните величини — X , отговаря точно определено значение на друга съпоставима величина — Y .

б. Корелативни: те се различават от функционалните зависимости поради това, че на всяко значение на независимата променлива съответствува едно или няколко значения на зависимата променлива. Обикновено корелационната зависимост е непълна, намесването на различни условия и причини нарушава зависимостта, не ѝ дава възможност да се прояви в чист вид.

Най-често срещаните зависимости при изследване структурата на туристопотока при стопанския туризъм (на база ТК „Балкантурист“ — Слънчев бряг) е корелативната непълна функционална зависимост. Методите за изследване на функционалните и корелативните връзки са два вида — графичен и аналитичен. При графичния метод съществуващите зависимости се изразяват чрез точки в правоъгълната координатна система. По ординатната ос се отчитат стойностите на едното от съпоставимите явления, а по абсцисната ос — стойностите на другото явление. На всяка паралелна двойка данни от редиците на изследвания туристопоток за тринадесетгодишен период отговаря една точка на зависимостта в квадранта на координатната система. По този начин се нанасят последователно всички точки на зависимостта от данните на двете съпоставяни редици.

При анализирани графиките на съпоставяните туристически явления констатираните зависимости са с приоритет на корелационните връзки. Връзките между туристическите дейности и явления могат да бъдат следните видове:

Когато точките са разпръснати безразборно по целия квадрант. Такава е връзката, осъществяваща се между общия брой реализирани туристодни и туристодните, реализирани само от капиталистическите страни. При това положение се счита, че не съществува зависимост между изследваните явления.

Когато точките се нареждат по някаква линия. При това положение на разглежданите зависимости между реализирания туристопоток от СССР и останалите социалистически страни съществуващата зависимост е двустранна, плътно доближаваща се до функционалната зависимост.

Когато точките са групирани в някаква ивица. Това е междинно положение на констатираните зависимости. Колкото ивицата е по-широка, толкова повече зависимостта се приближава до първия тип и, обратно — тясната ивица е указание за съществуваща добра зависимост.

Корелативните връзки на изследваните туристически явления са най-често от трети тип. Съществуващото разсейване на точките при третия тип зависимости се нуждае от обобщение чрез прекарване линията на зависимостта. Последната се прекарва така, че точките на зависимостта да са равномерно разположени от двете ѝ страни. В случаите, когато няма ясно групиране на точките на зависимостта, но те са разположени в тясна ивица, най-напред се прекарват две помощни успоредни линии, които ограничават ивицата. Линията на зависимостта се прекарва в средата и на равни разстояния от помощните линии.

При аналитичния метод се изчислява величината на корелативната връзка между изучаваните туристически явления по хронологичните редици x и y — рангове. Количественият израз на тази връзка дава коефициента на корелацията. Коефициентът на корелацията може да се изчисли по формулата за коефициента на корелацията на ранговете на Спирман:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}$$

където

r_s е коефициент на корелацията на Спирман,

n — брой на ранговете,

d — разлика в ранговете.

Ранговият коефициент, както обикновено всеки коефициент на корелацията, варира от 0 до 1. Колкото коефициентът е по-близо до единица, толкова зависимостта е по-голяма (положителна или от-

рицателна). Прието е според числовите стойности на коефициентите да се дават оценки за теснотата на зависимостта: до 0,3 слаба, от 0,3 до 0,5 умерена, от 0,5 до 0,7 значителна и от 0,7 до 0,9 много голяма.

Ще илюстрираме изчисляването на корелационния коефициент по формулата на Спирман (табл. 1).

Таблица 1

Зависимост между реализираните туристодни от туристи от СССР и ГФР в микрорайона Слънчев бряг—Несебър за периода от 1969 до 1978 г. в ст. хил. бр.

Реализирани туристодни		Разлика между ранговете	Квадрат на разликите	
СССР	ГФР			
$п_x$	$п_y$	$п_x - п_y$	d^2	
1969	4,61	6,18	-1,57	2,46
1970	5,65	7,94	-2,29	5,24
1971	5,93	7,06	-1,13	1,27
1972	6,05	7,78	-1,73	2,99
1973	6,06	8,04	-1,98	5,52
1974	7,21	8,80	-1,59	2,52
1975	8,38	10,02	-1,64	2,68
1976	9,77	7,53	2,24	5,01
1977	8,58	5,50	3,08	9,48
1978	8,11	7,02	1,09	1,18
$\sum d^2$			-	41,37

$$r_s = 1 - \frac{6 \cdot 41,7}{10(100 - 1)} = 1 - 0,25 = 0,75.$$

Изчисленият рангов коефициент показва голяма зависимост, разпростираща се в рамките от 0,7 до 0,9.

Анализирайки туристопотока за тринадесетгодишен период от 1969 до 1981 г. включително, констатираме следното:

Повечето туристи в туристическия микрорайон Слънчев бряг — Несебър са от социалистическите страни, чийто дял спрямо общия туристопоток е 39,0% (в абсолютни стойности 2 198 970), на капиталистическите страни 21,1% (1 118 696) и българи 39,9% (в абсолютни стойности 2 251 459).

Максимумът реализиран туристопоток за година е през 1981 г. с рекорден брой туристи (670 842) без социалния туризъм, със съответно структурно и процентно съотношение: първо направление 36,5%, второ направление 19,2% и български туристи 44,3%.

Максимумът на туристопотока от първо направление е реали-

зиран за туристическия микрорайон през 1978 г. от 264 298 туристи, или 46,8% от реализирания общ туристопоток за годината.

Максимумът на туристопотока от второ направление е реализиран през 1981 г. от 129 033 туристи при реализиран общ туристопоток от 670 842 туристи, или 19,2% от общия туристопоток.

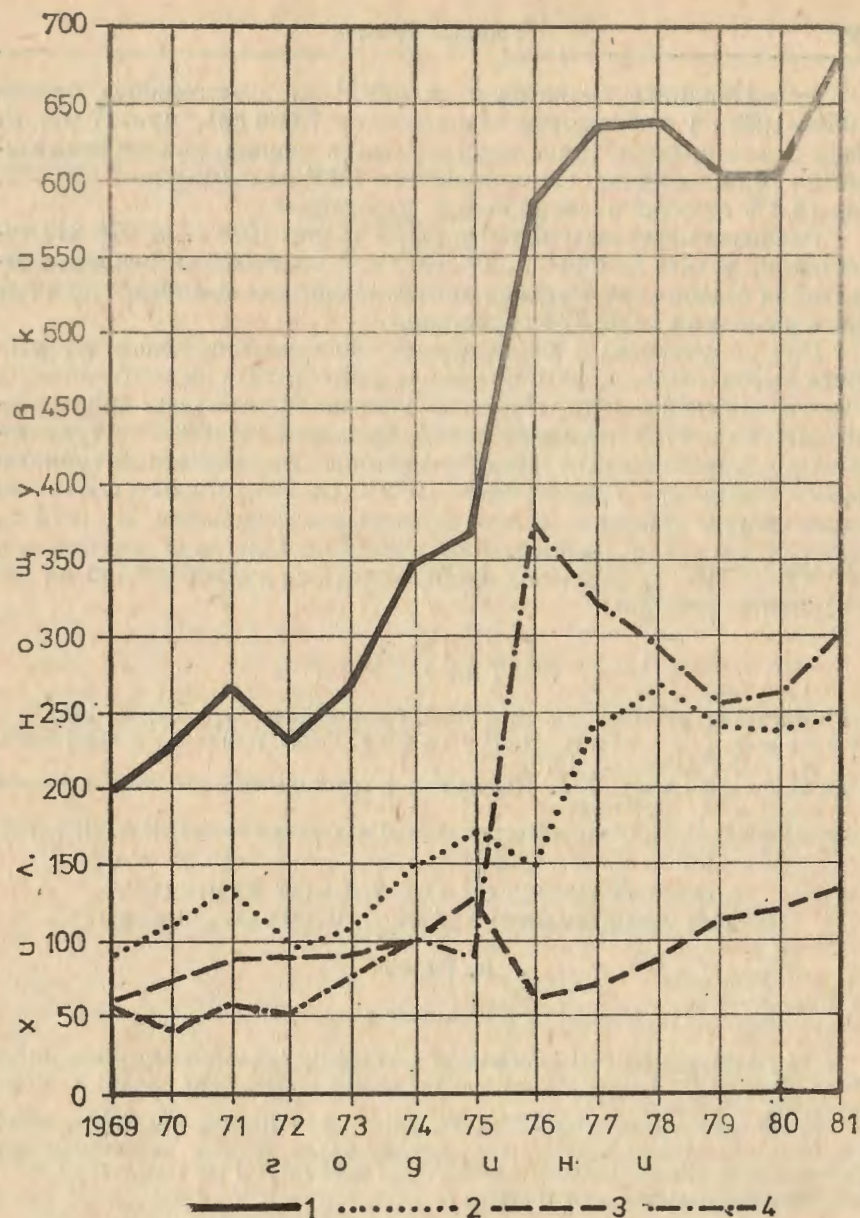
При проучване реализацията на нощувките за тринадесетгодишен период на туристическия микрорайон констатираме следното:

Общо реализираните нощувки за периода в абсолютни стойности е 61 968 679 при реализиран среднодневен престой от 10,99 дни, като от тях делът на първо направление е 44,3%, на второ направление 25,3% и на българските туристи е 31,4% при съответен среднодневен престой от 12,48, 14,9 и 7,48 дни.

Максимумът на реализираните нощувки от първо направление през 1978 г. в абсолютни стойности е 3 280 872, или 46,9% от общо реализираните нощувки за годината при среднодневен престой от 12,43 дни. За второ направление е през 1975 г. — в абсолютни стойности е 1 628 193, или 39,6% от общо реализираните нощувки за годината при среднодневен престой от 12,90 дни. За българските туристи е през 1977 г. в абсолютни стойности 3 982 886, или 60,8% от общо реализираните нощувки при среднодневен престой от 12,39 дни.

През периода 1976—1980 г. се забелязва рязко спадане на туристопотока и туристодните, реализирани от капиталистическите страни. В сравнение с 1975 г. през 1976 г. туристопотокът е намалал с около 48,6%, а реализираните нощувки с около 55,5%. През следващите години се забелязва постепенно оживление, което бележи годишен ръст в сравнение с предидущата година съответно с 12,0% за туристопотока и 6,6% на туристодните за 1977 г., с 14,6% и 31,0% за 1978 г., 39,1% и 42,6% за 1979 г. и 8,6% и 10,4% за 1980 г., като през последната година имаме приблизително изравняване с 1975 г. Това се дължи на комплекс от обективни и субективни причини и явления. Към обективните можем да приемем икономическата криза, обхванала капиталистическия свят през този период, явяваща се като причина и следствие за неблагоприятната международна конюнктура, както и голямата конкуренция на международния туристически пазар. Причините, имащи субективен характер, са предимно от организационно-техническо естество, вследствие на което нивото на обслужването не бе на необходимата висота и това стана причина за отклонение на немалка част от международния контингент към други курорти.

Необходимостта от точна и трайна информация налага проучването и анализирането на реализираните количествени показатели на основните (главни) туристопотоци към туристическия микрорайон Слънчев бряг—Несебър от СССР и ГФР за определен период от време.

Фиг. 1. Диаграма на туристопотоците към микрорайона Слънчев бряг — Несебър

1 — общо, 2 — I направление, 3 — II направление, 4 — българи

Fig. 1. Diagram of the tourist flows to the microregion Slunchev Briag — Nesebur

1 — general, 2 — socialist countries, 3 — non-socialist countries, 4 — bulgarians

Реализираните туристодни от СССР за десетгодишен период (1969—1978 г.) в абсолютни стойности са 7 036 831, или 17,0% от общо реализираните туристодни за същия период, докато реализираните туристодни за същия период от ГФР са съответно 7 590 682, или 18,4% от общо реализираните туристодни.

Реализираният максимум за СССР е през 1976 г. от 976 842 туристодни, докато за ГФР е през 1975 г. с постигнатия рекорден резултат за отделно взета страна от откриването на комплекса до наши дни в размер на 1 002 774 туристодни.

При проучването и анализирането на туристопотока и туристодните е необходимо да се отчете във времето ролята на екстензивните и интензивните фактори, които са се оказвали решаващи върху реализацията на туристическия пазар. Голямата разлика на туристопотока и туристодните от първите години на откриването на туристическия комплекс с тези от 1980—1982 г. се дължи преди всичко на екстензивните фактори, които се оказваха решаващи до 1975 г., когато е пуснат в експлоатация последният леглови контингент. От 1975 до 1982 г. ръстът на реализацията се дължи изцяло на интензивните фактори.

ЛИТЕРАТУРА

- Бъчваров, М., Н. Апостолов. География на туризма, В., 1982.
 Станев Л., Е. Гатев, Н. Мутафов. Обща теория на статистиката, В., ДИ Г. Бакалов, 1979.
 Хаджиниколов, Хр. Икономика и организация на международния туризъм, С., НИ 1976.
 Елисева И. И. Статистически методи измерения связей. Изд. ЛУ, 1982.

CHARACTERISTICS OF THE TOURIST ARRIVALS IN THE MICROREGION SLÄTNČEV BRYAG—NESEBUR

B. Vasilev

S u m m a r y

The recent and reliable information availability is a necessary precondition for the study of the tourist market and the mobile tourist flows so that a correct forecasting is produced.

In this paper some relations between the data reflecting quantity, quality and structure of the tourist flows to Slänchev Bryag (Sunny Beach)—Nesebur micro-region on the Bulgarian Black Sea Coast were studied for the period 1969—1981 using correlational rank analysis.